

Kvinnornas plats i det skogsfinska kulturområdet

Kvinnor på tåkten i Björkberg, (privat)

Lena Olsson
Malungshed 2009-12-16
Skogsfinnarna i Skandinavien 7,5 p
Höstterminen 2009
Handledare Maud Wedin
Mälardalens högskola

Inledning

Orsa Finnmark koloniserades av skogsfinnarna i början av 1600-talet. Denna bygd har en stor kulturskatt som vi måste vara rädda om. Tyvärr är mycket av byggnader och andra fysiska föremål redan borta och även de människor som hade kunnat förmedla historien. Men gräver vi lite i de historiska hittarna vi ändå mycket spännande som vår generation bör förmedla till vår nästa.

När jag flyttade upp till Orsa Finnmark, 1986, förvånades jag över kvinnorna i bygden. Här finns många starka kvinnor och det är kvinnorna som ser till att det händer saker. I Orsa Finnmark finns det starka kvinnor i politiken, på företagen och i föreningar. Varför?

När denna kurs om skogsfinnarna blev aktuell såg jag min chans att ta reda på mer om kvinnorna som har funnits här. Är styrkan ett arv från de skogsfinnska kvinnorna eller vad beror det på?

Mina kunskaper inom ämnet *Skogsfinnarna i Skandinavien* var vid denna kursstart inte så stora. Många timmar av min studietid har gått till att läsa in mig på ämnet. Av denna anledning har det inte funnits utrymme att dubbelkolla alla uppgifter i mitt projektarbete. En del information är tagen ur tidningsurklipp och liknande, det är inte helt pålitliga källor. Stor del av information har jag hittat i den stora samlingen som finns på Biblioteket i Los.

Redan här hittar vi en mycket stark kvinna, vår filialföreståndare/biblioteksassistent i Los Eli Hynne, hon lägger ner mycket tid och energi för att få till en bank över vår historia. Hon är också mån om att den skall vara lika spännande för nya som för de som redan har kunskap om vår historia. Denna skatt Eli har varit med och byggt upp är ovärderlig för vår bygd. Nu finns det möjligheter att leta i denna databas via webben.

Fördelen med att titta lite djupare är att man alltid konstaterar att ju mer man lär sig, ju mer inser man att man inte kan.

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Familjen och gården	4
Kristina Jonsdotter.....	4
Kvinnors försörjning	5
Löskonor.....	5
Gästgiveri	6
Lärarinnor.....	6
Gutå Kerstin	8
Kvinnor i föreningslivet	9
Elsa Eliasson	9
Kvinnor i politiken	10
Los socialdemokratiska kvinnoklubb.....	10
Orsa kommun	11
Diskussion och sammanfattning.....	12
Källor.....	13

Familjen och gården

Skogsfinnarna från Savolax området var mycket skickliga på svedjebruk. Det som var karakteristiskt för det skogsfinnar som kom till Orsa Finnmark var att de hade stor kunskap när det gällde svedjebruk i barrskog, *huuhta*.

Jakt och fiske var mycket viktigt för försörjningen. Boskapsskötsel var ytterligare en av huvudnäringarna.

Uppdelningen i ansvarsområden var tydlig på en skogsfinnsk gård. Kvinnans ansvar föll på göromålen inom gården. Boskapsskötsel var en av kvinnornas ansvarsområde. I detta ingick även mjölkningen samt förädlingen av mjölkprodukterna. Hushållet och barnen ett annat.

Gårdarna var helt beroende av både sin manliga och sin kvinnliga arbetskraft och dessa båda grupper lade sig inte i varandras ansvarsområden.¹

I officiella sammanhang som tiondelängder, jordeböcker och boskapslängder var det oftast bara mannen som fanns representerad. Detta har inneburit att det finns lite skrivet om kvinnorna och deras ställning. En sak som skiljer sig mellan kulturerna i finnskogsområdena och svenskområdena är att det ibland var en dotter och hennes man som tog över gården. Tolkningen är att det tittades på vilka som var mest lämpade och inte bara på kön på arvingen.

Kristina Jonsdotter

Kristinas föräldrahem Bortomåa är en gammal skogsfinnsk gård. Enligt en sammanställning av gårdarna i Fågelsjö byggdes denna gård av Olof Sigridsson (1665-1745) under 1690-talet.

Kristina var yngst av fem döttrar till nämndemannen Jonas Olsson och hans hustru Sigrid Persdotter, men det var bara Kristina (1869-1943) som levde till vuxen ålder. Kristina gifte sig 1887 med sin tremänning Mårten Persson (1861-1941).²

Mårten kom från granngården Mickel-Ols. Denna gård är enligt sammanställningen över gårdar i Fågelsjö inte lika gammal som Bortomåa. Mickel-Ols byggdes av Mickel Olofsson (1760-1832).

Mårten hade gått handelsskola i Stockholm och arbetade hos en handlare i Los innan han satte upp egen affär i Bortomåa. Det berättas att han kokte stora mängder brännvin på gården. Mårten var även ute och reste mycket.

Kristina skötte gård och djur och höll med fast hand i pigor och drängar. Att vara dräng och piga i Bortomåa var slitsamt. Kristina var obenägen att ens snegla på några nymodigheter utan hänvisade till sin pappas redskap och metoder som goda nog och gården, som var i stort sett självförsörjande.

Julafton 1910 flyttade Kristina och Mårten tvärs över gårdsplanen till det nybyggda Amerikahuset. Den fina dörren på gammelstugan låstes och allt de gamla fick stå orört. Kristina var inte riktigt nöjd med flytten. Hon hade varit mycket fäst vid sin far och ansåg att allt som varit fint nog åt honom också skulle duga åt henne. Men de var båda överens om att de lämnade något märkvärdigt kvar åt eftervärden.

¹ Wedin 2001, sid. 69

² Broström 2004, sid. 5

Det berättas att Mårten under slutet av sitt liv bodde på nya husets glasveranda och att Kristina i fejskammaren. Slutsatsen är att de hade vuxit ifrån varandra och inte hade något gemensamt på äldre dagar.

Affärsbiträdet Erik Matsson berättar följande:³

På tal om ovanliga personligheter, har jag många minnen och episoder från ett par, som säkerligen betytt oerhört mycket, för att inte säga satt sin prägel på Fågelsjö i all framtid. Jag hade den äran, att under många år få expediera Mårten och Kristina ”bortom åa” i affären. De hade sina egenheter. Kristina kom till affären en gång i veckan för att handla. Hon brukade stanna någon timme. Köpte några saker och betalade. Men gick ej därifrån. Efter en halvtimme handlade hon och betalade igen och samma sak upprepades ännu en gång innan hon gick hem. Vi biträden blev noggrant informerade av chefen Persson, hur vi skulle uppträda mot Kristina och Mårten. Naturligtvis kom de aldrig tillsammans till affären.

Det skrivs ofta om att alla i byn hade stor respekt för Mårten och Kristina.

Deras gård var den största i byn och de ansågs välbärgade. Byborna var också medvetna om att det var Kristina som ensam ägde gården, det var hon som bestämde där. När det berättas om Kristina säger flera personer att hon var vänlig och snäll och tyckte mycket om barn.

Det berättas vidare att hon sparade på allt; Källaren var full av syltkaggar som aldrig gick åt, i matförrådet fanns nedsaltat kött som var flera år gammalt. Ingenting fick slängas. Hon hänvisade ofta till sin far. ”Så gjorde far, brukade ho säga.”⁴

Imber Nordin–Grip besökte Fågelsjö. I hennes självbiografiska roman ”*Ring kring våra själar*” beskriver hon sitt möte med Kristina och Mårten. Även hennes tolkning tyder på att paret inte har något gemensamt på äldre dagar och att Kristina bor ute i fejskammaren. I boken lyckas Imbers huvudperson, tillsammans med prostens som är hennes resällskap till Fågelsjö, övertala Kristina att få en visning i gammelstugan. Detta beskriver hon detaljerat och som en höjdpunkt på hennes resa. Hon beskriver också med vilken glädje Kristina visar upp sitt föräldrahem.

Kristina dog 1943 och Mårten 1941. Deras äktenskap förblev barnlöst.

Kristina testamenterade Gammelstugan med alla inventarier till Los kommun (nuvarande Ljusdals kommun) för att den skulle ställas i ordning som fornminnesgård och visas för allmänheten. Gammelgården är än i dag en komplett 1700-tals gård med både inredning, textilier och allt övrigt lösöre bevarat.

Kvinnors försörjning

Löskonor

I svedjebruket var man periodvis beroende av mer arbetskraft än vad gården kunde erbjuda. Dessa ”lösfinnar” flyttade runt och arbetade på de finngårdar som behövde förstärkning t.ex. när en ny svedja skulle upptas, vid bränning eller andra arbeten som var personalintensiva. Denna arbetskraft var både män och kvinnor. Kvinnorna kallades för ”löskonor” och var ofta unga och ogifta eller unga änkor som behövde försörjning.

³ Matsson 1995, sid. 6

⁴ Halfvarsson 1996, sid. 8

Det finns skrivet i domböckerna om en löskona, Valborg Simonsdotter:⁵

Hon angavs vara ogift och född i Ruovesi socken. Kring Olofsmäss i slutet av juli 1643 begav hon sig till Sverige utan pass och bodde en period hos en finne i Näsvattnet (Sättna socken i Medelpad). Hon blev med barn och barnafadern var en finne benämnd Henrik som tjänade i grannsocknen Stöde. Valborg flyttade då till Hästberg (Järvsö socken i Hälsingland) och fick där tillfälligt arbete hos en finne i Svedåsen (i grannsocknen Undersvik). Trots att hon var höggravid blev hennes uppgift att stapla råg i rian. Rågkärvarna ställdes på ett mellangolv på några meters höjd i rian och under arbetets gång föll hon så illa att hon ramlade på ungen och efter några dagar födde hon ett dött barn. Saken drogs inför domstol eftersom man ville undersöka om det rörde sig om ett barnamord.

Gästgiveri

Från och med 1649 fanns det en lagstadgad förordning om att gästgiverier skulle finnas varannan mil längs forvägarna. Den som åtog sig gästgiverisysslan fick bland annat frihet från vissa skatter. Från mitten av 1600-talet var det flera skogsfinnar som åtog sig uppdraget inom sina geografiska områden. I många fall var det änkor som ansökte om att starta gästgiveri för att trygga sin försörjning. Änkan Margeta Enarsdotter på finnhemmanet Huskölen i Ytterhogdal socken ansökte 1677 om gästgiverifrihet. Hon anförde sin fattigdom i ansökan samt att hemmanet låg precis vid forvägen och att hon därför ändå måste hysa resande.⁶

En av många som drev gästgiveri i början av 1900-talet var Lina Olsson. Hon var en av de första bofasta i Älvho.⁷

Jag hade liksom lite gästgiveri, bakade av hela mjölsäckar på en gång och bryggde kar med maltdricka, som var så stark att rallarna sa dom vart knäsvag. Om dom drack på fastande mage, berättar Lina för Martin Persson i Mora Tidningen 1952.

För ett mål mat fick jag 35 öre vill jag minnas, och en kaffehalva inbringade 5 öre. Det var gott om kunder tills banan⁸ slutligen invigdes 1909.

Lärarynkor

1842 lades ansvaret för utbildningen på socknen. Allmänna skolplikten kom 1882. Småskolan var frökens angelägenhet.⁹

I en sammanställning över ”Framtagna uppgifter om skolan i Fågelsjö och dess lärare” kan vi läsa följande uppgifter:

I examens katalog för Fågelsjö o. Tandsjö skolan 1878-1899 finns Fågelsjö medtaget året 1887-1892. Lärare under den tiden var Sandra Svensson som 1892 hette Sandra Halfvarsson.

I Ingemar Gustavssons avskrift från kyrkböckerna kan man läsa att 1894 fanns det en lärare i Fågelsjö vid namn Hilda Maria Norrman född 1863 i Malmöhus län.

På Råberget fanns det 1885 en lärarinna vid namn Hilda Maria Carlén född 1862 i Hogsta, Östergötland.

⁵ Bladh och Kuvaja 2005, sid.71

⁶ Bladh och Kuvaja 2005, sid. 68

⁷ Bäckman 2005, sid.6

⁸ Banan syftar här på järnvägen, Inlandsbanan.

⁹ Bäckman 2005, sid49

Hilda Carlén skrev dagbok under sina år som lärare. Här kommer några axplock. Sin ankomst till finnbygden och Råberget i september 1885 beskriver Carlén som ”en förskräcklig sak”. Hon erkänner emellertid att ”ovanan vid sådana här trakter och en så otamd natur” gjorde att uppkomna svårigheter överdrevs.

Östra Råberget bestod enligt hennes anteckningar av två gårdar,

bebodda af 3 halvbröder af hvilka 2 familjefäder med inalles 18 barn och en ungtkarl Olle De vore helfinnar, riktiga oblandad ras. Föräldrarna, ett par 100-åringar eller däromkring, som lågo i fähuset och voro i fullkomligt barndöme, talade alltid finska sinsemellan.

På följande sätt skildrar Hilda Carlén närmare sin ankomst till Råberget:¹⁰

Dödstrött, med skorna i ruiner, kjolarne trasiga och genomblöta dels af det eviga regnandet som var så ymnigt då för tiden och dels af träskens vatten och gyttja, kom jag i september-skymningen hit. Jag kan tillägga att mitt ansikte också var genomblött af tårar... Ja, jag ångrade mig, men det säger också världanes allvise styresman ibland göra och då får ingen undra på mig /.../ Familjen Elias där jag skulle bo, tog emot mig vänligt efter sitt sätt. Nu tillfredställer detta mig fullkomligt, men då var det lite ovan för en som kom från trakter där människor brukar uttrycka sina känslor med ord. Hela familjen som nyss kommit från slätten, genomblöt såsom jag och kanske ännu mer uttröttade, satte sig på en långbänk i den s.k. sommarstugan, molteg och glodde på mig. Under andra omständigheter skulle kanske en sådan odelad uppmärksamhet för att ej säga beundran ha smickrat mig, men nu var jag alldeles för blöt på alla vis för att tänka på sådant. Jag brast i gråt och blef ännu blötare. Det var också alltigenom sorgligt. Den kolsvarta stugan, där ljuset sparsamt silade in genom ett par gröna fönster, där takåsen var kolsvart och där en svart gryta hängde i en ketting öfver elden. Medgif att man kunde fått se en ljusare anblick! Finnarna vore också mera mörka än deras nationalitet kunde medgifva. Svettiga, sotiga och rökiga (de ligga ute ibland under slättern framför en upptänd eld då röken gifvetvis slår dem i ansiktet) lyste bara hvit ögonen. En gammal käring som såg ut som en Vala eller forntida offerprestinna bröt omsider den långa, tryckande tystnaden och sen vågade äfven de andra säga något. Jag minns så väl hur hon såg ut och troligen var hon barn af ett föregående århundrade. Hon var om möjligt ännu svartare än de andra och hade än hvitare hvitögon. Håret hängde i ojämna testar nedåt ryggen och gestalten var lång, mager och böjd. ”Sibyllan” bjöd mig kaffe starkt som malört och saltadt och längre fram på kvällen fick jag smaka anrättningen i grytan ... Sedan blef jag visad till en kammare uppe i ”storbyggningen”. Familjen Elias som blifvit smått välbergade genom att sälja sin skog, hade äfven storbyggning. Den bestod dock blott af 3 rum. I det ena bodde de själva, i det andra Sibyllan och i det 3dje skulle jag bo och hålla skola. Det var ett rätt trefligt rum blott det varit färdigt. Nu voro timmerväggarne nakna och gråstensspisen orappad. Ett bord, en säng, ett skåp och ett par bänkar var möblemanget. Sedan tillkommer ett par bänkar ... samt ett par långbord för skolan.

Råbergsbarnens ”tjurighet gränsade till envishet” resulterade i ständiga nederlag för den östgötska lärarinnan. Då hon försökte få en ung flicka att bekänna en förseelse som hade gjorts mot en kamrat hjälpte ingenting:¹¹

Då blef jag arg och glömde att det minst af allt går att skrämman en finne ... och jag utbrast i harmen: ”Jag ska nog klämma ur dig sanningen en vacker dag.” Och vet ni hur hon svarade: ”Jag tänker ni får klämma då ock.” Hon hade rätt.

Hilda Carlén bodde kvar i Hälsingland hela sitt arbetsföra liv. Hon har en bestämd uppfattning om befolkningen i finnmarken:¹²

En Helsing gör aldrig något utan någon slags valuta för det: pengar eller ätm. Heder och beröm.

¹⁰ Larsson 1993, sid.59-61

¹¹ Larsson 1993, sid. 62

¹² Larsson 1993, sid. 63

Vidare:¹³

Innan jag kom hit, tänkte jag att en sådan mäktig imponerande och allvarlig natur skulle fostra tysta, drömmande, inåtvända ja nästan filosofist anlagda människor. Men jag bedrog mig. Ingen kan vara så utåtvänd, ja nästan ytlig som en skogsmänniska.

Frågan är om inte Hilda Carlén var lika tjurig, på gränsen till envis, som finnarna eftersom hon stannade så länge i en bygd hon inte trivdes i. Hilda skriver om Helsingebygder och Helsingar men i dag vet vi att Råberget inte ligger i Hälsingland utan i landskapet Dalarna men däremot i Gävleborgs län och Ljusdals Kommun.

Gutå Kerstin

Efter den stora branden vid Nordkap 1888 byggdes ett brandtorn på Pilkalampinoppi.¹⁴ På denna vackra plats började Gutå Kerstin Hansson sin anställning som brandbevakarska en torr sommardag 1914.¹⁵

Författaren Karl-Erik Forsslund besökte Gutå Kerstin på hennes arbetsplats uppe på Pilkalampinoppi sommaren 1918. Han beskriver tornet på ett målande sätt:¹⁶

Här finns i glaskammarn under den kopparklädda tornhuven ett kompassbord, med vars hjälp vakten lätt kan bestämma platsen för en utbruten brand; här finns telefonförbindelse med andra brandstationer och alla byar i Orsa och Hamra, så att släckningsmanskap snabbt kan uppådas.

Forsslund skriver vidare att tornet, som ligger högt (644 m.ö.h.) och syns vidsträckt omkring, i folkmun kallas för ”*Noppikyran*”.

Enligt instruktion, utfärdad 1890 av gamla jägmästare Gyllenhammar (död i Bollnäs 1918), skall vakten dagligen:¹⁷

Från kl. 5 på morgonen till kl. 7 på kvällen varje full timme uppstiga i tornet och taga en noga överblick över hela trakten”. Ett kontrollur skvallrar, om någon uraktlåtenhet egt rum. I dagjournalen skola antecknas väderleken för varje dag (med de meteorologiska tecknen), besök av brandpatruller och skogvaktare, dag och timme för ”bevaknings bortgående från och återkomst till platsen.

Bevakningssäsongen varade från maj till september om inte sommaren var våt. I så fall kunde bevakningen avblåsas tidigare.¹⁸

Svenska Dagbladets journalist ”SVALE” är ytterligare en person som skriver varmt och målade om sitt besök (1954) hos Gutå Kerstin på Pilka:¹⁹

Ensam har hon bott här de senaste tio åren, ensam med en utsikt som gör främlingar andlösa. Vi ser in i Härjedalen och Hälsingland. Dagarna leker sig fram bläckblått till ljust silver över åsarna. Sjöarna glittrar och järnvägen till Sveg drar ett bukigt band lågt i nordöst. Över Ore socken i öster hänger regnet i draperier.

-Nog är det vackert här, säger Gutå Kerstin och tar kaffepannan av spisen. Vi är varslade per telefon. Utanför vajar stormhatt, pensé och anemon. Allt är prydligt som i ett dockskåp. Den nötta långkikaren ligger på bordet.

¹³ Larsson 1993, sid. 65

¹⁴ Bäckman 2005, sid. 31

¹⁵ Svale 1954

¹⁶ Forsslund 1920, sid.17-19

¹⁷ Forsslund 1920, sid. 17-19

¹⁸ Bäckman 2005, sid. 31

¹⁹ Svale 1954

-Vi har inte så många skogsbränder numera, säger hon och tummar kikaren. I år har det ju också regnat för det mesta så man kan rentav sova lugnt på nätterna. Torrt så det sprakade hade vi 1947 och 1949. Då såg jag ett femtiotal bränder på skogen, men det var småbränder. Ovåligt folk på fiske slänger cigaretter. Nu är det också färre som övernattar, ty de kommer upp på en dag med bil och far igen. Jag har schema över trakterna och vet vem som har jouten av skogvaktarna. Det är dygnet om alltid någon i helg och söcken. I Hamra kyrktorn långt i norr finns en bevakning, på andra håll i skogen är också permanenta bevakningar ordnade. Det var den stora midsommarbranden 1888, som tvang fram detta. Den gången ödelades 2 000 hektar skog på området Nordkap. Miljonvärden förstördes. Matjorden förbrändes helt. Det såret läks aldrig.

Gutå Kerstin blir svår att ersätta. Ingen vill sitta ensam så långt bort, inte ens när det finns telefon. Själv kan hon inte tänka sig någon bättre arbetsplats.

Gutå Kerstin för dagbok. Hon antecknar vindarnas gång, regn och solskensdagar. Besökarnas antal. Hennes bok är fylld med tecken ungefär som almanackan. Just denna julidag är hon mest förvånad över att vinden gått på nord. Sedan pingst har det blåst från sydväst till sydöst. Ska då äntligen sommaren komma från norr detta år?

Gutå Kersti var dotter till Orsa sockens skogvaktare Gutå Hans Hansson och uppväxt i byn Knoppen, bara några kilometer från Pilkalampinoppi.²⁰ Att hennes första sommar på Pilka var 1914 råder inga tvivel om, hon jobbade under många år, ända in på 1950-talet. Det berättas att hon mot slutet hade sin dotter Karin med sig när orken började att tryta. Från noteringar i Gutå Kerstins dagbok kan vi läsa att hon 1947 noterade inte mindre än 26 tillbud.²¹

Gutå Kerstin gör också ett politiskt uttalande inför journalisten Svale:²²

Från Pilkalampinoppi kan man se in över Ingemansland. Det finns ett sådant också i denna väldiga skog. Saken är den att länsgränsen inte sträcker sig så långt i norr som landskapsgränsen för Dalarna. Några tusen tunnlianmark har blivit övergivet av den administrativa överheten. Laglöst land utan laglösa handlingar. Jägmästaren har mer än en gång fått påminna olika myndigheter om att också den delen av landskapet kräver tillsyn. Med ett förläget muttrande bar överheten då erinrat sig saken. Sânt är roligt mitt i folkhemmet.

Gutå Kerstins dagböcker finns bevarade i arkivet på Orsa Besparingskogs kontor i Orsa.

Kvinnor i föreningslivet

Elsa Eliasson

Elsa är född 1916 i Gillhov utanför Svenstavik i Jämtland. Vid 23 års ålder gifte hon sig med Elis och flyttade till Stenbacken i Fågelsjö. Elsa var en reslig, klok och arbetsam kvinna.

Redan hösten 1952 var Elsa Eliasson med och bildade Fågelsjö hembygdsförening, där hon alltsedan starten varit en aktiv styrelseledamot och ordförande i många år.

Elsa har deltagit i utvecklingen av Fågelsjö gammelgård och allt som därtill hör sedan det hela rullade igång 1952. Då beslöt Fågelsjöborna ta upp den gamla sedvänjan med prästhelgen och ordna det lite festligt kring kapellet och Gammelgården. Vid det laget hade Kristina Persson avlidit och testamenterat Gammelgården till byn.²³

Förutom sysslorna i hembygdsföreningen har hon också skött kantorsysslan och varit körledare i bygdens kyrkokören i över 30 år med start 1966. Tack vare att det i

²⁰ Forsslund 1920, sid. 17-19

²¹ Bäckman 2005, sid. 31

²² Svale 1954

²³ Forsberg 1990

barndomshemmet i Jämtland förekom mycket sång och musik var denna utmaning inte något problem för Elsa.

I slutet av trettioalet kom en ung grabb till byn och började planera att husbygge nere vid sjön, vilket även uppfördes. Jag minns så väl när Perssons fru Dagmar vågade fråga grabben som hette Elis, vem han hade tänkt ha med sig i huset. Efter en lång stund kom ett sävligt svar. ”Det kommer kanske e jäntstors från sörän Storsjön nå tag”. Och det var alldeles sant. Flickan kom och vem kunde ana att Elsa skulle komma att betyda så mycket för byn. Hon började med att starta ett hembageri med kiosk och försäljning. Ett välkommet tillskott för byn.²⁴

I november 1990 tilldelades Elsa landstingets kulturpris med följande motivering:²⁵

Elsa Eliasson spelar en viktig roll i den lilla byn Fågelsjö i nordvästra Hälsingland. Mycket tack vare henne har byn hållit sig levande och behållit en stark egen identitet /.../ Elsa Eliasson har engagerat sig, för att levandegöra Gammalgården inte bara som turistcentrum utan lika mycket som ett centrum för bygdens eget folk /.../ Kulturnämnden vill med priset hedra en mångårig och engagerad kulturgärning.

Kvinnor i politiken

Det tog tid innan kvinnorna äntligen fick ta plats i de beslutande församlingarna. 1919 beslutades om allmän rösträtt och vid nästkommande val 1921 valdes fem kvinnor in i riksdagen, med Kerstin Hesselgren som den första kvinnan i första kammaren. Det var intressant att läsa argumenten mot kvinnlig rösträtt. Det hette bland annat att kvinnor riskerade att ”utsättas för det offentliga livets mödor och stormar, stadigt göra våld på sig själv för att spela en roll som endast på bekostnad av hennes normala liv kan utföras”. Ett annat argument lød: ”Kvinnor är alltför rena och goda för att kastas in i politikens smuts. Hon skulle förlora sina speciellt kvinnliga egenskaper. Hemmets frid och lugn skulle störas, familjen splittras.” För att inte tala om det konstruktiva argumentet: ”Kjolarna får inte plats i bänkarna! Vi måste bygga ut hela salen i så fall!”²⁶

Los socialdemokratiska kvinnoklubb

Klubben bildades 1937. Första mötet hölls 17 februari och den första styrelsen bestod av:

Ordförande	Helga Hägglund
Vice ordförande	Viola Eriksson
Sekreterare	Olga Lundqvist
Kassör	Ester Larsson
Suppleanter	Ingrid West Iris Norén
Övriga medlemmar	Svea Velin Magda Sandell Helga Eriksson Hanna Blom Gerda Pettersson Gunhild Wallberg

Klubben bildades under en del protester, de mest konservativa ansåg att kvinnor inte skulle blanda sig i politiken.

²⁴ Matsson 1995, sid.4

²⁵ Forsberg 1990

²⁶ Bäckman 2005, sid.90

I cirkelform lärde sig kvinnorna organisationskunskap, Kooperationen, fackföreningsrörelsen, kvinnors roll i politiken, vår hälsa och föda. Man lärde sig även vad ordförande och mötesdeltagare hade för skyldigheter och rättigheter.

Ett ombud för Loskvinnorna deltog också i distriktskongressen i Bomhus 13 juni 1937.

Redan vid valet 1939 fick Los kvinnor in sin första ledamot i kommunfullmäktige genom Olga Lundqvist.

Helga Hägglund var kvinnoklubbens ordförande från starten 1937 till 1952. Då ersattes hon av partikamraten Hilma Eriksson. Klubben var verksam fram till 1968 då behovet av en särskild klubb för kvinnor upphörde och de slogs ihop med Los socialdemokratiska arbetarkommun. Los kommun blev sammanslagen med Ljusdals kommun vid årsskiftet 1971.²⁷

Orsa kommun

I Orsas kommun valdes det in två kvinnor 1947. Karin Östling valdes in i kommunfullmäktige och Stina Carlstedt, hustru till distriktsläkare Otto Carlstedt, valdes in i municipalfullmäktige. Inte förrän 1970 skulle fler än två kvinnor sitta i fullmäktige samtidigt.²⁸

²⁷ Olsson, sid. 4:2-4:5

²⁸ Bäckman 2005, sid. 91

Diskussion och sammanfattning

Mitt axplock av historiska kvinnor visar att kvinnor i Finnmarken är och var starka.

Kristina Jonsdotter var ett typiskt exempel på en kvinna som ansvarade för boskapen, gården och hemmet enligt skogsfinsk tradition. Trots att Kristina och Mårten levde i en brytningstid mellan det gamla och moderna är vi i dag glada över att de värnade om det historiska arvet. Kristina ägde ensam gården men jag kan ändå inte låta bli att leka med tanken: Vad hade hänt med gården om Kristina dött först? Kristinas testamente betyder så mycket för Fågelsjö och hela kommunen. Utan Kristina och Elsa Elisson hade Fågelsjö varit en anonym ort i norra Dalarna.

Elsas entusiasm och kämparanda ligger bakom uppbyggnaden av turistattraktionen *Fågelsjö*. Många idéer och den stora förmågan att genomföra dem var Elsas styrka. Han var även lika entusiastisk och drivande kring andra människors idéer för uppbyggnaden av Fågelsjö. Min uppfattning är att hon var en positiv och mycket uppskattade representant för sin bygd. Hon var drottning.

Kvinnorna i dessa bygder var initiativrika för att klara sin försörjning. Många, inte bara Lina Olsson i Älvho, försörjde sig på att baka bröd, brygga malt och se till att resande och arbetare hade mat och husrum.

Jag kan också förstå att de unga lärarinnorna som kom till dessa trakter hade det svårt. Sverige kan tyckas vara ett litet land men de kulturella skillnaderna är stora. Jämförde man dessa finnskogsområden med fröken Hilda Carléns uppväxt i Östergötland kan vi föreställa oss stora skillnader. Men detta är inte bara ett 1800-talsfenomen, jag vet att kulturskillnaden mellan storstadsområdena i södra Sverige och små byarna i Orsa Finnmark även är stor i dag.

Gutå Kerstin på Pilkalampinoppi är en mycket spännande kvinna. En större djupdykning i hennes liv ligger på min önskelista. Men det är inte bara jag som är fascinerad över henne, Karl-Erik Fosslund skriver så målande och romantiskt om Gutå Kerstin. Han var t.ex. även till Kristina och Mårten i Fågelsjö. Visserligen beskriver han gården och bössorna men han beskriver inte folket på samma utmålande sätt som vid sitt besök på Pilkalampinoppi.

Politiskt var kvinnorna i Los kommun tidiga med att bilda en kvinnoklubb och börja driva frågor. Detta har nog gett grund till det politiska klimatet som finns i dag.

I min tolkning är det inte arvet efter skogsfinska kvinnorna utan livet i glesbygd som gjort kvinnorna starka. Men en stark kvinna behöver en stark man och vi i glesbygd måste lära oss att växeldra för att komma någon vart. Detta gäller både i smått och stort. Maud Wedin har vid flera tillfällen sagt att ”Finngårdarna hade två VD:ar”. Detta uttryck gillar jag och det talar så tydligt om hur det var. Min övertygelse är att hennes uttryck gäller även i modern tid.

Källor

Otryckta källor

Gustavsson, Ingemar, Samlingar på Los Bibliotek.

Halfvarsson Margareta, Bortomåa i Fågelsjö. En studie kring ett bevarandeobjekt, bakgrund, ide och samhälle, Gävle-Sandviken 1996.

Olsson Lena med flera, Historik Arbetarrörelsen i Loos, Los 1992.

Tryckta källor

Bladh Gabriel och Kuvaja Christer, *Dialog och särarter, Människan, samhällen och idéer från Gustav Vasa till nutid*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2005.

Broström Ingela, *Byggnadsminnesutredning Fågelsjö Gammelgård*, Gävle 2004.

Bäckman Janne, *Orsakvinnor – kvinnoliv förr & nu*, Orsa Tryckeri 2005.

Forsberg Kristina, Kulturpris till Elsa E! *Ljusdalsposten 1 november 1990*.

Forsslund Karl-Erik, *Med Dalälven från källorna till havet*, tredje boken Orsa Finnmark och Ore, Stockholm 1920.

Larsson Gunnar, En småskollärarinnas intryck av folket i västra Hälsingland runt sekelskiftet 1900, *Oknytt 1-2/1993*.

Matsson Erik, Fågelsjö, *Tankar kring bygden Loos* 1995.

Nordin–Grip Imber, *Ring kring våra själar*, Stockholm Medéns Förlags Aktiebolag 1948.

Svale, Orsa Skogen blev åkern med guldax, *Svenska Dagbladet 7 augusti 1954*.

Wedin Maud, Näringsliv samt Folketro och vardagsliv, I Maud Wedin (red) *Det skogsfinska kulturarvet*, Falun 2001.